

УДК 342.951

ЮШКОВ А.Г., провідний науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4912-478X>.

ЗАГРОЗЛИВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ БОТОФЕРМ НА ШКОДУ ДЕРЖАВНИМ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНИ: МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ

Анотація. Розглянуто поняття та види ботів. Визначено ознаки та сфери діяльності ботоферм. Окреслено алгоритм створення та поширення фейкових сторінок. Деталізовано процедури реагування на поширення неправдивої і недостовірної інформації в рамках чинного законодавства України. Висвітлено здобутки вітчизняної спецслужби за напрямом протидії злочинній діяльності ботоферм, які координуються кураторами з РФ. Узагальнено завдання діяльності проросійських ботоферм в Україні. Визначено засади державної політики боротьби з фейками та пропагандою у соціальних мережах. Уточнено шляхи удосконалення організаційно-правових засад щодо системної протидії функціонування злочинних ботоферм як загроз державним інтересам України.

Ключові слова: ботоферма, аккаунт, державні інтереси, національна безпека, цифрові технології, фейки, деструктивна діяльність, спецслужба.

Summary. The concepts and types of bots are considered. The signs and spheres of activity of bot farms are determined. The algorithm for creating and distributing fake pages is outlined. Procedures for responding to the dissemination of false and unreliable information within the current legislation of Ukraine are detailed. The achievements of the domestic special services in the direction of counteracting the illegal activities of bot farms, which are coordinated by curators from the Russian Federation, are highlighted. The task of pro-Russian bot farms in Ukraine is generalized. The principles of the state policy of combating fakes and propaganda on social networks are determined. The directions of improvements of the organizational and legal framework for the systematic counteraction to the functioning of crime bot farms as a threat to the state interests of Ukraine are specified.

Keywords. bot farm, account, state interests, digital technologies, fakes, destructive activity, secret service.

Аннотация. Рассмотрены понятие и виды ботов. Определены признаки и сферы деятельности ботоферм. Очерчен алгоритм создания и распространения фейковых страниц. Детализированы процедуры реагирования на распространение неправдивой и недостоверной информации в рамках действующего законодательства Украины. Освещены достижения отечественной спецслужбы по направлению противодействия преступной деятельности ботоферм, которые координируются кураторами из РФ. Обобщены задачи деятельности пророссийских ботоферм в Украине. Определены основы государственной политики борьбы с фейками и пропагандой в социальных сетях. Уточнены направления усовершенствования организационно-правовых основ системного противодействия функционирования преступных ботоферм как угроз государственным интересам Украины.

Ключевые слова: ботоферма, аккаунт, государственные интересы, цифровые технологии, фейки, деструктивная деятельность, спецслужба.

Постановка проблеми. З метою маніпулювання свідомістю пересічних громадян, інспірування соціальної напруги, а також поширення забороненої законом інформації кураторами з РФ та їх сателітами активно використовуються новітні технології, зокрема

соціальні мережі та системи мікроблогів на шкоду державним інтересам України та з метою здійснення протиправної діяльності проти нашої держави. За таких умов соціальні мережі в Україні залишаються найбільш вразливими з точки зору можливостей оприлюднення інформації антиукраїнського змісту та проведення інформаційних кампаній та акцій на шкоду інтересам держави. Організацію протидії використанню Інтернету в протиправних цілях ускладнює відсутність визначених законодавством норм, які б змушували суб'єктів надання телекомунікаційних послуг встановлювати обладнання для фільтрації Інтернет-трафіку та виявлення осіб, які здійснюють протиправну діяльність. Серед проблемних аспектів у цій сфері експерти виокремлюють також надчутливу реакцію громадськості на будь-які ініціативи щодо запровадження жорсткого контролю, що може тлумачитися як порушення прав та свобод людини, в т.ч. на рівні міжнародних недержавних правозахисних організацій.

За таких умов, актуальним є запровадження комплексу заходів (виявлення деструктивних інформаційних акцій або ознак їх підготовки, визначення зацікавленої сторони) з метою адекватного реагування на відповідні виклики та формування Україною власної наступальної інформаційної політики (в т.ч. в медіа-просторі закордонних держав). Таким чином, блокування поширення в Інтернет-просторі матеріалів, що містять заклики до посягання на державний суверенітет, територіальну цілісність України, розпалювання міжнаціональних, міжконфесійних конфліктів, пропаганду війни є пріоритетним завданням правоохоронних органів в умовах гібридної війни. Це завдання є особливо актуальним в контексті посилення спроможностей з обмеження деструктивного впливу на громадську думку.

Тобто за результатами моніторингу ресурсів мережі Інтернет (видання, соціальні мережі, блогосфера, форуми, особисті сторінки) ключовим завданням держави є виявлення, блокування та припинення використання зазначених інформаційних ресурсів найбільш активними радикально налаштованими представниками громадсько-політичних організацій, окремих мас-медійних структур для поширення резонансної інформації тенденційного характеру, оприлюднення закликів до організації масових протестних акцій, їх анонсування і координації тощо. Останнім часом має прояв загрозлива тенденція використання ботоферм на шкоду державним інтересам України. Через фейкові аккаунти поширюється деструктивна інформація в мережі Інтернет з метою створення панічних настроїв серед населення. Зокрема, за їх допомогою розміщувалися повідомлення з дискредитації української влади і поширювалися заклики до повалення конституційного ладу. Також ботоферми дедалі частіше оприлюднюють неправдиву інформацію загрозливого тенденційного характеру, що є різновидом підривної діяльності проти України, яка здійснюється з метою завдання репутаційного удару, нівелювання дієвих кроків української влади. У зв'язку із викладеним, висвітлення механізмів запобігання діяльності ботоферм є актуальним та своєчасним в сучасних реаліях.

Результати аналізу наукових публікацій. Питання соціалізації мережі Інтернет та уточнення шляхів та заходів запобігання поширенню фейків й пропаганди у соціальних мережах розглядали у свої працях О. Зінченко [1], М. Кіца [2], О. Курбан [3], О. Пригорницька [4], Н. Токарева [5] та інші. Проте практичні питання блокування діяльності злочинних ботоферм як однієї із загроз державним інтересам України залишаються малодослідженими, що посилює актуальність тематики цієї наукової статті.

Метою статті є визначення дієвих шляхів організаційно-правового характеру щодо контролю та блокування діяльності злочинних ботоферм, які спричиняють шкоду національним інтересам України в умовах гібридної війни України з РФ.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні трохи більше як чверть українців основним джерелом новин для себе вважають соціальні мережі. З них більше двох третин користуються “Facebook”, у якій активно використовуються боти. Боти – це програми для рішення однотипних задач, які створюють та керують фейковими акаунтами у соціальних мережах. Остання тенденція сучасності – це масове створення ботоферм – компаній, які створюють не існуючих користувачів з їх коментарями, переважно з використанням “Facebook”.

Загалом виділяється відомих 4 типи ботів.

Перший тип – це соціальні боти в електронній комерції. Боти-менеджери з продажу. Їхня ідентифікуюча ознака: стилізація під сервіс свого власника. Їх, як правило, ніхто і не приховує.

Другий тип – SEO-боти, лайкателі, накручувальники і репостери. Їх ознаки: величезна кількість груп, підписок, репоста і повна відсутність особистої інформації.

Третій тип – це боти-багатоценки. Ознака: активне посилення на сторонній сервіс в профілі або на стіні користувача з припискою “тут рідко буваю”, “шукайте мене за посиланням”.

Четвертий тип – це виключно політично тематичні боти. Як правило, такі боти підключені до систем спілкування і можуть односкладово відповідати на будь-які повідомлення. Тобто зоною активності ботів є саме сучасні соціальні мережі.

У більшості випадків це акаунти, створені людьми та керовані також людьми. Вони можуть писати оригінальні коментарі або копіювати вже заздалегідь створений та погоджений із замовником список меседжів. Є також акаунти, якими керують роботи. В такому випадку залучення людини мінімальне. Але таких акаунтів мало, і, як правило, ботами керують все-таки люди. Водночас поведінка бота, навіть якщо ним керує людина, дуже сильно відрізняється від поведінки реальних користувачів “Facebook”.

Ми виділили вісім характеристик ботів: у середньому швидкість написання ботом коментаря в 15 разів вище звичайної людської (середня різниця в часі між двома сусідніми коментарями); більше половини ботів мають “напарників” по коментуванню – акаунти, які коментують разом із ними один і той самий пост. У реальних акаунтів людей така поведінка спостерігається тільки в одному випадку з восьми (13 %); боти у чотири рази частіше пишуть під політичними постами, ніж реальні люди; у ботів у середньому в чотири рази менше друзів на сторінці; тільки в половині випадків бот має аватарку з обличчям, а люди – у 92 % випадків. Тільки 20 % ботів мають коментарі під власними постами. У людей цей показник – 80 %.

Соціальні мережі, у свою чергу, постійно оголошують та реалізують курс на боротьбу з протиправною діяльністю деяких ботоферм, але по факту блокують лише декілька відсотків від багатомільйонної кількості існуючих фейкових акаунтів. З іншого боку, соціальним мережам навіть вигідна наявність ботоферм і шаленого трафіку, оскільки це дозволяє їм гарно заробляти. У соціальних мережах боти можуть впливати на підсвідомість людей і формувати громадську думку, формувати репутацію певного політика чи громадського діяча. Іноді буває навпаки. Боти, ботоферма більш ефективна коли потрібно сформувати негативну думку про когось або про щось, ніж позитивну. На формування позитивної думки боти впливають дуже опосередковано і швидше за все погано. Є цікавий феномен, коли політики знають, що ажитація в мережі викликана ботами, за яких вони платять цілеспрямовано, але вони рано чи пізно починають вірити, що ця підтримка дійсно щира. Оскільки боти для формування позитивної громадської думки працюють погано, то розчарування неминуче.

Слід ще раз зазначити, що *ботоферми* – це компанії, які масово *створюють несправжніх користувачів соцмереж і від їхнього імені пишуть тисячі коментарів*. В сучасних умовах, хто завгодно може придбати ботоферму для підтримки свого позитивного рейтингу або політичного іміджу. Навіть невелика ботоферма оперує мільйонними бюджетами й платить зарплату в конвертах. Цей тіньовий ринок послуг сягає мільйонів доларів на рік. Формат роботи ботоферми – написання коментарів. Наприклад, вийшов пост, і необхідно написати на підтримку по 20 коментарів для того, щоб вони почали розкручуватися. Проте під постами, реальні люди залучаються тільки тоді, коли вже є якась активність. Щодня ботоферма готує мінімум 200 – 300 коментарів для різних політичних сил, або для певних замовників. Когось у цьому форматі підтримують, а когось мають критикувати. У ботів навіть є спеціальні прийоми для того, щоб сприйматися цільовою аудиторією реальними людьми за допомогою створення діалогів між різними фейковими акаунтами.

Алгоритм створення фейкових сторінок є досить простим: співробітники ботоферми викрадають фотографії реальних людей із соцмереж “Вконтакте”, “Однокласники” нині заборонених в Україні. Потім завантажують ці фотографії на порожню сторінку у “Facebook” з вигаданим іменем і прізвищем.

Функції в ботів можуть бути доволі різні. Від атак на опонентів певного політика й створення негативного образу до привернення уваги до конкретної події чи допису з метою маніпуляції громадською думкою. Ботів можливо залучати у випадку, коли треба терміново “розігнати” інформацію або, навпаки, відволікти увагу від скандалу або неприємної ситуації. Для цього можна “купувати” додаткових ботів в інших ферм, але їхня вартість буде вищою. Напрямок діяльності ботоферми визначається завдяки процесу “таргетування”, тобто існує необхідність проведення дослідження, на яку аудиторію треба сфокусуватися ботофермі.

Такий стан справ потребує втручання держави з метою протидії протиправній діяльності ботоферм з метою реагування на ключові теми, за якими поширюється неправдива тенденційна інформація або маніпуляційна інформація. Протидія відбуватиметься через складання карти виявлених ботоферм і здійснення заходів щодо їх блокування. Також чинне законодавство України передбачає реагування на поширення дезінформації, не використовуючи самого слова “дезінформація”. Проте в законодавстві прописано процедури реагування на поширення неправдивої і недостовірної інформації. При чому реагування розділено на три рівні, залежно від ступеня суспільної небезпеки поширення такої інформації.

Перший рівень реагування – це цивільно-правова відповідальність. Відповідно до частини четвертої статті 32 Конституції України, кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім’ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріального і морального збитку, завданого збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Більш детально процедуру спростування, відповіді і припинення поширення шкідливої інформації про фізичну особу розкрито в положеннях Цивільного кодексу України, Законі України “Про інформацію” тощо. Зокрема, стаття 278 Цивільного кодексу України надає суду право заборонити поширення такої шкідливої інформації в газеті, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, заборонити (припинити) їхнє розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе – вилучити наклад газети, книги тощо для його знищення. Реалізація зазначеного права має широку судову практику, яка, зокрема, враховує прецедентні рішення Європейського суду з прав людини, намагаючись знайти баланс між реалізацією

права на свободу слова і запобіганням такій реалізації на шкоду законним інтересам, правам і свободам фізичних і юридичних осіб. Таким чином, у разі поширення неправдивої, недостовірної, перекрученої інформації щодо фізичних, юридичних осіб (зокрема, органів державної влади, їхніх посадових осіб, їх дій тощо) чинне законодавство України передбачає реагування у вигляді спростування, відповіді, відшкодування завданої шкоди, а в деяких випадках – вилучення накладу газети, журналу тощо за рішенням суду. Окремо треба зазначити, що ця процедура реагування стосується будь-якого способу поширення інформації, незалежно від того, чи поширюється вона через зареєстроване ЗМІ чи в Інтернеті за допомогою соцмереж тощо.

Другий рівень реагування – адміністративна відповідальність. Насамперед це стосується телебачення і радіомовлення, щодо яких існують спеціальні процедури державного контролю, вписані в Законі України “Про телебачення і радіомовлення”. Зокрема, стаття 7 цього Закону містить для телерадіоорганізацій низку обмежень у діяльності. Не припускається використання телерадіоорганізацій для:

поширення відомостей, що становлять державну таємницю, або іншої інформації, яка охороняється законом;

закликів до насильницької зміни конституційного ладу України;

закликів до розв’язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті;

необґрунтованого показу насильства;

пропаганди винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їхніх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження;

трансляції програм та передач, у яких телеглядачам та/або радіослухачам надаються послуги з ворожіння, а також платні послуги щодо народної та/або нетрадиційної медицини;

трансляції програм або відеосюжетів, які можуть завдати шкоди фізичному, психічному чи моральному розвитку дітей та підлітків, якщо вони мають змогу їх дивитися;

трансляції телепередач, виготовлених після 1 серпня 1991 року, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України. Для цілей застосування цієї норми використовуються визначення та критерії, встановлені Законом України “Про кінематографію”;

трансляції аудіовізуальних творів (фільмів, телепередач, крім інформаційних та інформаційно-аналітичних телепередач), одним з учасників яких є особа, занесена до Переліку осіб, що створюють загрозу національній безпеці, оприлюдненому на вебсайті центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв. Водночас учасником аудіовізуального твору вважається фізична особа, яка брала участь у його створенні під власним ім’ям (псевдонімом) або як виконавець будь-якої ролі, виконавець музичного твору, що використовується в аудіовізуальному творі, автор сценарію та/або текстів чи діалогів, режисер-постановник, продюсер;

розповсюдження і реклами порнографічних матеріалів та предметів;

пропаганди наркотичних засобів, психотропних речовин з будь-якою метою їхнього застосування;

поширення інформації, яка порушує законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, зазіхає на честь і гідність особи;

інших вчинків, за якими настає кримінальна відповідальністю.

Закон містить також положення, спрямовані на захист прав телеглядачів і радіослухачів, прав неповнолітніх, суспільної моралі тощо. Відповідно до статті 71 вказаного Закону, відповідають за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення телерадіоорганізації, провайдери програмної послуги, їхні керівники та працівники, інші суб'єкти господарської діяльності, посадовці органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Відповідно до частини шостої статті 72 цього закону, Національна рада може застосовувати до телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги такі санкції:

оголошення попередження;

стягнення штрафу;

анулювання ліцензії на підставі рішення суду за позовом Національної ради.

Обмеження передбачаються також щодо друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств. Зокрема, відповідно до статей 3, 18 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", суд має право заборонити випуск друкованого видання, якщо воно використовується для:

закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України;

пропаганди війни, насильства та жорстокості;

розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі;

розповсюдження порнографії, а також для вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь;

пропаганди комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки;

популяризації або пропаганди держави-агресора та її органів влади, представників органів влади держави-агресора та їхніх дій, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України;

втручання в особисте і сімейне життя особи, крім випадків, передбачених законом;

заподіяння шкоди честі і гідності особи;

розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказання на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його законного представника.

Окрім адміністративної відповідальності для юридичних осіб – засобів масової інформації Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність для окремих фізичних осіб. Наприклад, згідно зі статтею 173-1 КпАП, поширення неправдивих чуток, що можуть спричинити паніку серед населення або порушення громадського порядку, незалежно від способу такого поширення (усно, через соцмережі в інтернеті, за допомогою розвішування інформації в громадських місцях тощо), має наслідком накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до одного місяця з відрахуванням 20 % заробітку.

Третій, найвищий рівень реакції – кримінальна відповідальність за поширення інформації (незалежно від її правдивості або неправдивості), яка має на меті заподіяння шкоди суспільству загалом. Зокрема, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) встановлює відповідальність фізичних осіб (незалежно від їхнього статусу, громадянства, способу поширення інформації на невизначене коло осіб) за публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій (ст. 109 КК України). При чому в разі, якщо такі заклики поширюються організованою групою (зокрема, за допомогою "ботоферми") або з використанням засобів масової інформації,

покарання є більш суворим. КК України встановлює відповідальність за заклики до зміни меж території або державного кордону на порушення порядку, встановленого Конституцією, надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, зокрема інформаційної. КК України передбачає відповідальність також за інші види поширення дезінформації або суспільно шкідливої інформації: наприклад, свідомо неправдиве повідомлення про підготування вибуху, підпалу або решту дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками (ст. 250), розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168), розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232) тощо.

Таким чином, сучасне законодавство України вже передбачає всі необхідні і достатні засоби реагування з боку державних органів на поширення дезінформації як явища без створення додаткових наглядових органів або організацій, що фінансуються з державного бюджету. Те, що часто уповноважені державою посадові особи не використовують передбачених законом правових механізмів, не вирішиться ухваленням нового закону. Ця проблема може бути вирішена лише через навчання відповідних посадовців та притягнення їх до відповідальності за бездіяльність у випадках, коли вони були зобов'язані вжити певних заходів.

Протиправна діяльність ботоферм перебуває у фокусі уваги вітчизняних правоохоронців. Так, важливим та актуальним завданням правоохоронних органів є виявлення та блокування роботи ботоферм, які поширюють деструктивний контент, зокрема з РФ. Існують числені ботоферми, які працюють на замовлення кураторів РФ з метою проведення підривної діяльності на шкоду державним інтересам України. У цьому році чимало випадків блокування роботи ботоферм, які працювали на шкоду державним інтересів України та керувалися кураторами з РФ. Як переконливо засвідчує набутий досвід, існують непоодинокі випадки поширення у мережі Інтернет сепаратистських матеріалів, які мають за мету сприяння розпалюванню міжнаціональної ворожнечі, поширення протестних настроїв, соціального невдоволення.

У 2020 році у місті Києві була викрита міжрегіональна ботоферма, яка використовувала не тільки облікові записи в соціальних мережах і е-мейли, а й електронні гаманці з фейковими персональними даними. Встановлено, що для реєстрації акаунтів зловмисники використовували, крім українських, також російські та європейські SIM-карти мобільних операторів. Виконуючи замовлення на ескалацію конфлікту на сході України, організатори ботоферм здійснювали інформаційні “вкидання”, сприяли поширенню негативних настроїв і дискредитували українську владу як всередині країни, так і за її межами.

Міжрегіональна ботоферма також використовувалася організаторами для масового поширення деструктивних публікацій в соцмережах і меседжерах, розсилки неправдивих повідомлень про “замінування”, а також інших дій, спрямованих на дестабілізацію загальної ситуації в Україні.

Так, у травні 2021 року у місті Чернігові було припинено діяльність ботоферми. Співробітники вітчизняної спецслужби встановили, що через ботоферму зловмисники поширювали фейкову інформацію для створення панічних настроїв серед населення. Зокрема, вони розміщували повідомлення для дискредитації української влади і закликали до повалення конституційного ладу. Виконавці з числа жителів обласного центру використовували спеціалізований апаратно-програмний комплекс, через який було створено та використовувалось майже 2,5 тисячі бот-акаунтів, якими дистанційно керували організатори злочинної схеми з РФ. Під час обшуку за місцем проживання організатора, де знаходилась ботоферма, правоохоронці вилучили: сім 16-ти каналних

GSM-шлюзів; 2 SIM-банки на 128 карток кожен; 370 SIM-карток російського мобільного оператора; 3 ноутбуки, через які здійснювалось керування телекомобладнанням ботоферми.

У лютому 2021 року у Львові Служба безпеки України заблокувала мережу ботоферм, яка дискредитувала вакцинацію та підтримувала так звані “Л/ДНР”. Було встановлено, що зловмисників фінансували з території РФ через електронні гаманці санкційних платіжних систем. Під час обшуків правоохоронці вилучили зокрема сотні сім-карток та комп’ютерну техніку зі спеціалізованим програмним забезпеченням. Правоохоронці відкрили кримінальне провадження за частиною 2 статті 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), автоматизованих систем, комп’ютерних мереж чи мереж електрозв’язку) КК України.

У травні 2021 року у Черкасах спецслужба заблокувала діяльність ботоферми, яку проросійські Інтернет-агітатори використовували для пропаганди. У ході розслідування встановили, що ботоферму “утримував” черкащанин у підсобному приміщенні власного підприємства. Він забезпечував використання анонімних IP-адрес для безпеки Інтернет-агітаторів. Підприємець використовував SIM-картки українських операторів мобільного зв’язку. Розрахунок за послуги отримував криптовалютою та через російські віртуальні платіжні системи, заборонені на підставі рішення РНБО України. Через ботоферму Інтернет-агітатори розповсюджували дезінформацію про події в ОРДЛО, проросійську пропаганду, спрямовану на штучну дестабілізацію ситуації в державі, повалення конституційного ладу і територіальної цілісності нашої країни. Під час проведення обшуку правоохоронці вилучили комп’ютерну техніку, телекомунікаційне обладнання та понад 400 SIM-карток мобільних операторів.

Таким чином, системна робота вітчизняної спецслужби дозволяє виявляти та блокувати діяльність ботоферм, які діють на шкоду державним інтересам України та поширюють матеріали деструктивного характеру. У складі спецслужб РФ, як і в складі багатьох інших спецслужб іноземних держав, діють спеціальні підрозділи, безпосереднім функціональним завданням яких є створення сталих позицій впливу в інформаційному просторі, проведення інформаційних операцій, спеціальних інформаційних акцій, в тому числі підривних та деструктивних. Лише за 2020 рік вітчизняна спецслужба заблокувала понад 2,5 тисячі спільнот у соцмережах з мільйонною аудиторією та понад 20 ботоферм з потужністю більш ніж 60 тисяч акаунтів, нейтралізовано понад 600 кібератак на ресурси органів державної влади. Усі ці дії координувалися із території РФ.

Слушно та об’єктивно вказує Н. Ткачук, що з огляду на актуальні загрози кібербезпеці України та досвід провідних країн саме Служба безпеки України повинна займати ключове місце в національній системі кібербезпеки для забезпечення її ефективності та підвищення спроможностей держави із протидії актуальним кіберзагрозам [6, с. 55].

Висновки.

Таким чином, метою діяльності проросійських ботоферм залишається дискредитація міжнародного іміджу України та усієї системи політичної української влади. На постійній основі фіксується неабиякий бурхливий сплеск активності проросійських ботоферм у соціальних мережах. Україна перебуває у перелік країн, де з 2017 року виявили найбільшу кількість ботоферм у соціальних мережах.

Слід зазначити також те, що тільки у 2020 році “Facebook” заблокував чисельну мережу акаунтів російських спецслужб, які працювали в Україні. Для мережі створювали фейкових осіб, які діяли на форумах блогів та часто одразу на кількох платформах соцмереж. Кожен такий акаунт вимагає часу та грошей на створення, тому їх намагалися створити максимально правдоподібно і помітити їх було нелегко. Так, наприклад, коли

журналісти перевіряли якусь “персону” у “Facebook”, вона могла мати акаунт і в “Instagram”, що могло створити враження, що це справді жива людина. Такі боти видавали себе за журналістів та намагалися зв’язатися з політиками, справжніми медійниками та громадськими діячами якогось регіону. Однак попри “витончений характер” операцій з такими ботофермами вони не мали значного успіху чи впливу.

Загальновідомо, що Україна увійшла до топ-5 країн-джерел мереж скоординованої неавтентичної поведінки (СAB) або ж ботоферм. Також Україна увійшла до переліку країн, щодо яких найчастіше здійснювалися операції впливу (IO), що у “Facebook” розуміють як скоординовані зусилля з метою маніпулювання чи впливу на громадську думку. Україна активно долучає свою частку зусиль до міжнародної боротьби з пропагандою та фейками. На цьому фоні потребує активізації діяльність, спрямована на нейтралізацію впливу дезінформації та маніпуляцій, впровадження швидкого та проактивного реагування на ключові теми, у межах яких поширюють фейки та пропаганду. Тому в сучасних умовах доцільним є розробка змін до законодавства про удосконалення санкцій за поширення фейкової інформації та дезінформації.

Також необхідно прискорити складання карти виявлених злочинних ботоферм та посилити правоохоронні заходи з їх перспективного блокування, у тому числі в співпраці з “Facebook”. Має сенс розробити законодавчі зміни щодо вдосконалення санкцій за поширення дезінформації, налагодити проактивне інформування суспільства через соціальні мережі щодо позиції України з питань, які потенційно можуть стати загрозливими. Наслідками цього мають стати: оперативна реакція на повідомлення з дезінформацією та маніпуляціями; забезпечення оперативного донесення офіційної позиції держави щодо повідомлень, які містять дезінформацію; поінформованість суспільства про матеріали, які свідчать про поширення РФ деструктивних матеріалів та повідомлень, що містять дезінформацію й маніпуляції. Вагома роль у зазначених ініціативах відводиться Центру протидії дезінформації як робочому органу РНБО України, утвореному в Україні в березні 2021 року [7].

Використана література

1. Зінченко О.В. Мережеві фейки як психологічна проблема. URL: https://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/zinchenko_olexandr_2020.pdf
2. Кіца М.О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-52/36>
3. Курбан О. Фейки у сучасних медіа: ідентифікація та нейтралізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 3. С. 96-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2018_3_15
4. Пригорницька О. Фейкова інформація в соціальних медіа: виявлення, оцінка, протидія. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. 2017. Вип. 48. С. 439-452. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003055>
5. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства: монографія / Н.М. Токарева, А.В. Шамне, О.О. Халік та ін.; ред. Н.М. Токаревої. Київ: ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2017. 220 с.
6. Ткачук Н. Роль і місце Служби безпеки України в національній системі кібербезпеки. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 44. С. 50-57.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року “Про створення Центру протидії дезінформації”: Указ Президента України від 19.03.21 р. № 106. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421>